

21. YÜZYILDA ABD NEOMERKANTİLİST EĞİLİMLERİNİN, DÜNYA TİCARETİNE MUHTEMEL ETKİSİ¹

THE POSSIBLE EFFECTS ON THE WORLD TRADE OF NEOMERCANTYLIST TENDENCIES THE USA AT THE 21st CENTURY

Cansu GÜVEN

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD Doktora Öğrencisi, cansu.guven.50600@gmail.com, Sorumlu Yazar, Konya/ Türkiye. orcid.org/0000-0002-7490-2184

Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisat Tarihi ABD, akadirbulus@gmail.com, Konya/ Türkiye. orcid.org/0000-0002-3052-3086

ÖZET

Dünya ticaretinin serbestçe işleyişi, ülke ekonomileri açısından büyük önem taşımaktadır. Geçtiğimiz yüzyılda, ticari korumacılık uygulamalarının nihai sonuçlarına dair edinilen olumsuz tecrübeler nedeniyle, küresel ticarete engellerin ülkelerin ekonomik yapılarını ciddi düzeylerde etkileyebileceği anlaşılmıştır. Hatta bu durumun uluslararası güç dengelerini değiştirme potansiyelini dahi barındırabilmesi nedeniyle, uluslararası ortak çözüm çabalarıyla; korumacılığa karşı önce 1947 yılında geçici anlaşma ile GATT ve daha sonra 1995 yılında yasal temellere dayandırılan WTO kurulmuştur. Uluslararası ticarete yönelik bu örgütler, günümüzde de önemini korumakta ve varlığını devam ettirmektedir. Ancak 21.yüzyılın ilk çeyreğinde, özellikle ABD ve bazı gelişmiş ülkelerin -bu örgüte üyeliklerinin devam etmesine karşın- uluslararası ticari faaliyetlerinde korumacılığı arttırmaları, ekonomi yazınında “ticaret savaşları ve korumacılık” konularını sıkça tartışılır hale getirmiştir.

Bu çalışmada ABD'nin, dünya serbest ticaret sisteminde -üyesi olduğu WTO'nun temel ilkelerini ihlal ederek yürüttüğü çeşitli korumacılık uygulamalarıyla diğer ülkeler aleyhine ticaret engellerinin, dünya ticaretinde yaratacağı muhtemel etkiler incelenmiştir. Bu bağlamda ilk olarak korumacılığın tarihsel gelişimi içerisinde ABD korumacılığının geçmişi ile 20.yüzyılda dünyada artan korumacılığa çözüm arayışlarıyla doğan “Dünya Ticaretini Düzenleyici Kurumlar”dan bahsedilerek; dünya toplam ticari ilişkilerinde en büyük paya sahip birkaç ülkeden olan ABD'nin, 21.yüzyılda yürüttüğü yeni korumacı-Neomerkantilist politikalar üzerinde durulacak, bu politikaların yoğunlaştığı ülkeler ve sektörlerin araştırılmasının ardından; ABD korumacılığının yükselişine karşı dünyanın tepkisi ve muhtemel etkileri, dünya ticaret verileri ve ülke GDP'leri içerisinde dış ticaret payları gibi somut veriler aracılığıyla ortaya koyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Merkantilizm, Neomerkantilizm, GATT, WTO, ABD Korumacılığı

ABSTRACT

The freedom of world trade is of great importance for the economies of the country. The increase in protectionism in the past century has shown that global trade barriers will have a serious impact on economies. With international joint solution efforts against protectionism; GATT (1947) has been organized, then converted into WTO (1995) and has been present in the international trade focus. These organizations, which are oriented towards international trade, continue to

¹ Bu çalışma 17.05.2020 tarihinde düzenlenen “5. Uluslararası Sosyoloji Ve Ekonomi Kongresi”nde **sözlü olarak** sunulmuştur

be important today and continue their existence. However, in the first quarter of the 21st century, the increase in protectionism in international trade activities, especially the USA and some developed countries, despite their membership in this organization, made the issues of “trade wars and protectionism” frequently discussed in the economy literature.

In this study, the possible effects of trade obstacles against other countries in the world trade are investigated with various protectionism practices carried out by the USA in violation of the basic principles of WTO, which it is a member of in the world free trade system. In this context, first of all, the history of US protectionism in the historical development of protectionism and the "World Trade Regulatory Institutions" which were born in the 20th century with the search for solutions to the increasing protectionism in the world; The USA, which is one of the few countries with the biggest share in the world total trade relations, will focus on the new protectionist-neomercantilist policies implemented by the 21st century, after the countries and sectors where these policies are concentrated; The reaction and possible effects of the world against the rise of US protectionism are revealed through concrete data such as world trade data and foreign trade shares within the country's GDPs.

Keywords: Mercantilism, Neomercantilism, GATT, WTO, US Protectionism,

1.GİRİŞ

Sanayi devriminin ardındaki süreçte, genellikle toplumlar liberal politikalar ile serbest dünya ticaret sistemini benimsemiş olmakla birlikte; sanayi devrimi öncesinin dünyasında ülkelerin (özellikle İngiltere ve Batı Avrupa ülkelerinin) ekonomik-ticari ilişkilerinde, merkantilist politikalar uygulanmaktaydı. Korumacılık olarak da adlandırılan merkantilist politikaların hakim olduğu 15.yüzyıl ile 18. yüzyılın ortalarına dek, dünya kaynaklarının sabit olduğu ve bu kaynakların ulusal sınırlar içerisinde biriktirilmesine yönelik düşüncelerle yalnızca “komşuyu fakirleştirerek, bir ulusun zenginleştirilebileceği” ileri sürülmekteydi. Dolayısıyla yurtiçine ithal girişlerinin engellenmesi, kaynak girişlerinin arttırılması, ihracatın devletçe teşvik edilmesi yönünde düşünceler ulusların ekonomi politikalarında ağırlık kazanmıştır. 18. yüzyılda ise sanayi devriminin ardından üretim süreçlerinin hızla değişim ve gelişimiyle, ülkeler klasik iktisat ve liberal düşüncelerin etkisine girmişler, uluslararası karşılıklı ticareti kısıtlamaktan ziyade, daha çok üretme ve bunu uluslararası ticarete yönlendirerek toplam dünya refahının arttırılmasına yönelik liberal iktisadi düşünceler ortaya çıkmıştır.

Klasik iktisadi akım ile liberal dış ticaret politikalarının hakim olduğu dönemlerin ardından gelen I. Dünya Savaşına (1914-1921) dek, dünyanın henüz üretim açlığının giderilmemesi ve her arzın kendi talebini yaratması ilkesi geçerliliğini korumuş ve genel olarak uluslararası serbest ticaret devam etmiştir. Fakat birçok ülkenin katıldığı I. Dünya Savaşının büyük alanlarda yaşanması ve uzun sürmesi, ülkelerin siyasi ilişkilerindeki zayıflama beraberinde ekonomik ilişkilerde de zayıflamaya yol açmış ve ülkeler iç piyasasını koruyabilmek adına “korumacı” uygulamalara yönelerek, merkantilist politikalar yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Yeni merkantilist veya yeni korumacılık olarak adlandırılan bu dönem, dünya ticaretinin kısıtlanması sonucu, ulusal sınırlar dahilindeki iç piyasalarda da daralmaya yol açmış ve diğer ekonomik sorunların kesişimiyle genel durgunluk halinin artması sonucu tüm dünyada etkisini gösteren “1929 Büyük Buhran” ına yol açan nedenlerden biri olmuştur. Bu dönemde piyasa mekanizmasına olan güven sorgulanmaya başlanmış ve nihayetinde liberal düzenin işleyişindeki sıkıntılar dillendirilerek, Keynesyen çözümler gündeme

getirilmiştir. Bu açıdan ilk büyük dünya savaşının meydana geldiği 20. yy ın ilk çeyreğinde dünya ekonomisinde yoğunlaşan ticari korumacılık ve ulusalcı ekonomik faaliyetlerin artması, ülkelerin büyük buhrana sürüklenişinde önemli etkenlerden biri olarak rol almıştır.

Büyük buhran dönemiyle korumacılığın ülke çıkarlarına zarar verebileceğinin anlaşılmasıyla, Dünya Savaşlarının ardından 1947 yılında “GATT” (General Agreement On Tariffs And Trade) anlaşmasıyla, korumacılığın yeniden yükselişine karşı dünyada ticaret serbestisinin sağlanması ve sürekliliğinin devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Birçok ülke bu anlaşmaya katılarak, uluslararası ticareti düzenleyecek çeşitli kurallar ile korumacılığın ortadan kaldırılması ve serbest ticaretin işleyişini desteklemiştir. Geçici bir sözleşmeye dayandırılarak, belirlenen temel amaç ve ilkeler nihayetinde küresel ticareti düzenlemeye yönelik faaliyetlerini sürdüren GATT, 1994 yılında geçici anlaşma ibaresinde kurtularak, yasal temellere kavuşturulmuş ve temel amaç-ilkeleri aynı olmak üzere revize edilerek WTO (World Trade Organization) adı ile örgütlenmiştir. Bu örgütün günümüzde 164 adet üyesi bulunmakta olup, dünya ticaret hacminin büyük bir kısmı bu örgüt üyelerine aittir. Günümüz teknolojik gelişmeleri ve çeşitli sosyo-ekonomik dinamiklerin değişmesine rağmen, bu örgütün aynı temel amaç doğrultusunda hala varlığını devam ettirmesi ve gelişmişlik düzeyi farklı olan birçok ülkenin üyeliğini sürdürmesi, uluslararası ticarete serbestinin önemi ve gerekliliğine bir kanıt olarak öne sürülebilir.

Bu çalışmada korumacılığın yükseldiği dönemlerde toplam dünya refahının düşeceğine dair somut kanıtların ortaya koyulmasına karşın; günümüz dünyasının yeniden korumacılığa yönelimi ve özellikle ABD'nin yürüttüğü korumacı uygulamaların, küresel ticaret ortamında olası sonuçları araştırılacaktır. ABD'nin, özellikle üyesi olduğu WTO şartlarında yer alan dünya serbest ticaretinin işleyişine dair uymakla yükümlü olduğu şartlara rağmen, ülke başkanı Trump'ın bu örgütün şartlarını ulusal çıkarları doğrultusunda ihlal ederek korumacılık yükselişine kaynaklık ettiği görülmektedir. Ayrıca ABD'nin dünyanın en büyük ekonomisi olması, dünyanın her bölgesinden ülkelerle olan ticari ilişkilerinin, bu uygulamalardan az veya çok bir miktar da olsa mutlaka etkileneceğinin göstergesi olarak kabul edilebileceği gibi, ABD'nin bu tarz korumacı uygulamalarının arttığı son dönemlerde Başkan Trump ve yükselen ticari korumacılık önlemleri, dünyanın en gelişmiş diğer birkaç ülkelerinden olan Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya ve Çin'de de tepkisel korumacılık uygulamalarına sebebiyet vermiş ve ekonomi yazınında yükselen korumacılık son dönemlerde sıkça tartışılır hale gelmiştir. Buna ilaveten, özellikle yerli parasının uluslararası rezerv para olarak kabul edilmesi nedeniyle de ABD korumacılığının 21. yüzyıl dünyasında korumacılığın merkezi rolünde yer alması dolayısıyla çalışmada özellikle ABD korumacılığına odaklanılmıştır. Bu kapsamda, çalışmada ABD ve yukarıda belirtilen diğer gelişmiş 5 ülkenin ticaret verileri ile milli gelirinin ihracat bağımlılığını gösteren verilerden yola çıkılarak, artan korumacılık eğilimlerinin, dünyanın geri kalanında da korumacı uygulamalara sürüklenmesine sebebiyet verebilme olasılığı dahilinde, bahsedilen verilerin incelenmesiyle dünya ticareti üzerine muhtemel etkileri araştırılacaktır.

2. KORUMACILIK VE EKONOMİK TARİHİ

2.1. Merkantilizm

Merkantilizm ilk olarak 15. ve 18 yy. lar arasında görülmüş iktisadi bir düşünce akımıdır. Korumacı eğilimlerin hakim olduğu ekonomi politikaları temelinde ortaya çıkmış “güçlü devlet, değerli madenlerin ulusal sınırlara getirilerek biriktirilmesi ve milli servetin korunması”nı merkeze alan, ulusal düzeyli korumacılık politikaları şeklinde belirtilebilmektedir. İngiltere ve Batı Avrupa'nın kıta ülkelerinde ortaya çıkarak, ilk iktisat politika/doktrini olarak görülmekte olan bu iktisadi akım, Adam Smith tarafından "Merkantil Sistem" olarak adlandırılmakla birlikte, altına verilen önem nedeniyle “altın külçecilik akımı” (gold bulluonism) olarak da adlandırılmıştır (Yiğenoğlu, 2016: 22).

Merkantilizmde ekonomik ve politik hedefler güçlü bir şekilde birbirine bağlı olmakla birlikte, ulus zenginleşmesinin merkezinde devlete yer verilmiş, ülkelerin yalnızca devlet tarafından düzenlenecek korumacı eğilimlerle zenginliğe ulaşabileceği savunulmuştur. Korumacılığı savunan bu iktisadi düşünce sisteminde, ticaret politikasında temel amaç hazinenin altın stokunu arttırmaktır. Hazine altın stoku ise değerli madenlerin yurtiçinde stoklanmasıyla, ödemeler dengesinde fazla verilmesi sonucu yani ulus lehine korumacılık yoluyla gerçekleşeceği savunulur (Seyidoğlu, 2013: 22-23).

Toplam dünya kaynaklarını-servetlerini sabit kabul eden Merkantil sistemde, bir ülkenin kendisini zenginleştirebilmesi, başka bir ülkenin fakirleştirilmesine (komşunu fakirleştirme politikası) bağlı olmakta, uluslararası ekonomik-ticari ilişkilerin, korumacı politikalarla devam ettirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda toplam dünya kaynaklarının el değiştirdiği dünya ticaretinde, sömürgeciliği teşvik edici olduğu söylenebilen bu anlayışta, sadece bir tarafın karlı çıkması için, dışarıdan altın ve gümüş gibi değerli madenlerin getirilerek ülke içerisinde biriktirilirken; bunların dışarıya çıkışının devlet eliyle kısıtlanması gerekmektedir. İthalatın ise; minimum düzeyde - yalnızca yurtiçinde üretim devamlılığını sağlayacak kadar hammadde ithali- olması hedeflenirken, daha fazlasının yapılması ulusal servetin dışarıya kaçışı anlamına geleceği için yasaklanmalıdır. İngiltere’de ortaya çıkan merkantilizm aynı dönemlerde Avrupa devletlerinde farklı isimlendirilmekle birlikte (Colbertizm, Kameralizm, Bulyonizm), aynı çerçevede etkili olmuş ve ulusal hazine ile güç artışı diğer ekonomilerin aleyhine işleyerek, dünyada günümüzün gelişmiş ülkeler grubunda yer alan-o dönemin sömürgeci ülkelerinin- çıkarlarına hizmet etmiştir (Fontanel, Hebert and Samson, 2008: 331-332).

Dış ticaretin fazla vermesiyle sonuçlanan merkantilist akım; 18. yy’ın ortalarında, genel anlamda bir ulusun ya da bireyin eline fazladan geçen zenginlik kaynağı kendisini daha iyi duruma getiriyor olsa da; nihai olarak diğer tarafın fakirleşmesine sebep olacağından hareketle eleştirilmeye başlanmıştır. Ticarete “sıfır toplamlı oyun” ile (yani bir ülkenin mutlak kazancı, diğerinin mutlak kaybıyla) sonuçlanacak ve uluslararası ticareti kısıtlayıcı etki yaratması açısından, eleştirilerin temelinde yer almıştır. Özellikle İngiltere’de başlayan sanayi devrimiyle üretimde kas gücünün ikamesi olarak buhar gücünden yararlanılması seri üretime geçişi sağlamış, seri üretim ürünlerinin ihraç edileceği yeni pazarlar bulunması ise dış ticarete yeni bir sorun haline gelmiştir. Oysa temelde karşılaştırmalı üstünlükler dikkate alınarak yapılan ticaretten, her ülke kazanç sağlayacak ve tarafların tümü ticaretten kazanç elde edecektir. Adam Smith’in, “Ulusların Zenginliği” adlı kitabıyla Klasik ekol

savunucularının, korumacı eğilimler yerine serbest iktisadi sistemin, her ülkenin karşılıklı yararına olacağı düşüncesi önem kazanmıştır. Nitekim liberal dış ticari politikaların benimsenmesiyle, merkantilist-korumacı görüşlerden vazgeçilmiştir (Peker, 2015: 3; Ünay ve Dilek, 2018: 9).

2.2. Yeni Korumacılık: 20.Yüzyılda Yeniden Ortaya Çıkışı

18.yüzyılın son çeyreği ile 20.yüzyılın ikinci çeyreğine kadarki yaklaşık 150 yıllık süre, klasik iktisadi akım ile liberal dış ticaret politikalarının hakim olduğu dönemlerdir. Bu sürecin son çeyreğinde yaşanan I. Dünya Savaşına (1914-1921) dek, dünyanın henüz üretim açlığının giderilmemesi ve her arzın kendi talebini yaratması ilkesinin geçerliliği, genel olarak karşılıklı ticaretin devam etmesini sağlamıştır. Fakat I. Dünya Savaşının geniş alanlarda yaşanması ve uzun sürmesi, ülkeler arası siyasi ilişkilerdeki zayıflamayla birlikte, ekonomik ilişkilerde de zayıflamaya yol açmıştır. Savaşın sona ermesinin ardından yıkıma uğrayan ülkeler, liberal anlayışlar çerçevesinde dış ticareti sürdürmeye çalışsalar da, ekonomik dengede güç gruplarının değişmesi ve bu grupların çıkarlarını azaltacak dış ticari ilişkilere mesafeli durmasını gündeme getirmiştir. Ayrıca savaş yenilgi-başarılarıyla ülkeler arasındaki siyasi dengelerde anlaşmazlıklar yaşanması, savaştan önce kabul edilen uluslararası altın standardı sisteminin işlerliğini de sekteye uğratmıştır. Nitekim savaşın sürdüğü 1913 ile 1921 yılları arasındaki 8 yıllık süre içinde dünya toplam ticareti %40 oranında azalmıştır (Yılmaz, 2009: 2). İşte bu noktada uluslararası ticarete yaşanan durgunluk ve ekonomilerde görülen daralma nihayetinde açığa çıkan işsizlik başta olmak üzere diğer sorunlarla baş etmeye çalışan ülkelere, daha önce İngiltere’de ortaya çıkan korumacı uygulamalara yönelik başlamıştır. Böylece “yeni merkantilizm” veya “yeni korumacılık” anlamına gelen politikaların hakim olduğu bir döneme girilmiştir. Bu durum, dünya ticaretinin daha da kısıtlanması sonucunda iç piyasalarda da daralmaya yol açarak, genel ekonomik durgunluk halinin yaşanmasına ve sonuçta, 1929 yılında tüm dünyada etkisini gösteren “Büyük Buhran” a yol açan nedenlerden biri olmuştur. Büyük Buhran ve artan korumacılık karşısında ABD ve ardından Avrupa’daki sanayileşmiş Almanya, Fransa ve İngiltere’de fiyatlar genel seviyesi hızlı bir şekilde düşmüştür. ABD, o dönemlerde zaten Avrupalı sanayiye karşı zayıf olan sanayisini ve dolayısıyla ulusal çıkarlarını korumak için liberal ticaret politikaları uygulamak yerine, yeniden “merkantilist-korumacı” önlemlere ilk başvuran ülke olmuş, ardından Avrupa’da da korumacılık artışı hız kazanmıştır (Yılmaz, 2009: 2-4).

20. yüzyıl başlarında, korumacılık eğilimlerinin dünya geneline yayılmasında, ABD politikalarının ilk etkiyi yaratmış olması nedeniyle, ABD korumacı gümrük tarifeleri ve uygulaması oldukça önemli bir yere sahiptir. Günümüzde dünyanın en gelişmiş ilk birkaç ülkesinden biri olan ABD’nin o dönemki ekonomisinde tarım ürünleri, Avrupa ile ticaretinde büyük önem taşımaktaydı. Dolayısıyla I. Dünya savaşı sürecinde zayıflayan uluslararası ticari ilişkiler, savaştan sonra Avrupa’nın tarım alanında toparlanması dolayısıyla eski haline dönmemiş ve ABD, önemli bir tarım ihracatı yaptığı büyük Avrupa pazarını kaybetmiştir. Buna ek olarak güçlü Avrupa sanayisinin de kısa sürede üretime başlaması karşısında, ABD 1921 yılında “Acil Gümrük Yasası” ve hemen ardından 1922’de “Fordney-McCumber Yasası” hazırlayarak, (başkana korumacı tedbirler dahilinde gerekmesi halinde bu oranları %50 arttırma veya azaltma yetkisi de verilerek) üst üste gümrük tarife oranlarını yükseltmiştir. 1925 sonrasında birçok ülkede, savaş sonrası durgunluk devam ettiği için, dünya gıda fiyatları düşerek tarım sektörünü ve nihayetinde ABD’yi olumsuz

etkilemeye devam etmiştir (Öz, 2009: 19-22; Irwing, 2007: 6). Hazırlanan yasalara rağmen ABD tarım sektöründe pozitif gelişme görülemediği üzerine, 1928 yılında bir kez daha tarım ürünlerinde korumacı gümrük tarifelerinde artış öngörmesi, sanayi sektöründe faaliyet gösterenlerin de korumacı yasaları talep etmelerine neden olmuş, ABD’de üreticilerin yoğun baskıları ve siyasi nedenlerle 1930 yılında “Smoot-Hawley Gümrük Vergisi Yasası” çıkarılmıştır. Bu yasa, daha önce tarım ürünlerini korumak için çıkartılan Fordney-McCumber Yasasındaki 890 adet üründe fazladan gümrük vergilerinin arttırılmasına sebep olmuş, yasa öncesinde % 40 civarında olan gümrük vergilerini % 47’ye yükseltmiş, fiyatların hızla düşmeye devam etmesi ise ithalat üzerindeki gümrük vergi oranlarının % 60’a kadar çıkartılmasına yol açmıştır. Korumacılık yanlısı “Smoot-Hawley Yasası” karşısında Avrupa ülkelerinde de gümrük tarifeleri yükseltilmesi gündeme gelmiş, o döneme kadar serbest ticarete devam eden diğer Avrupa ülkelerinin de bu politikalara ağırlık vermesine yol açmıştır. Hatta bazı ülkelerde korumacılık anlamında, o dönemlere dek uygulanmayan “kota” kısıtlamalarının uygulamaları dahi (Fransa) görülmüştür. Tablo-1’de verilen ülkelerde korumacılık yükselişine dair verilere ek olarak, Hindistan, Mısır, Türkiye ve Güney Amerika gibi (Uruguay ile Kolombiya hariç), dünya genelinde birçok ülke de bu yasa sonrasında gümrük vergi oranlarını yükseltmiştir. 1929 ile 1932 arasındaki 3 yıl içerisinde korumacı eğilimlerin artışı sonucunda, toplam dünya ticareti %66 azalış göstermiştir. Böylece tüm dünyada gümrüklerin yükseltilmesi nihayetinde, dış ticaret yavaşlayarak, uluslararası ticarete korumacı politikalar damga vurmuş, yeni korumacılığın ABD’nin Smoot-Hawley yasasının uygulanmasıyla birlikte doruğa çıktığı bir dönem görülmüştür (Öz, 2009: 24-25).

Tablo 1. Büyük Buhran Yıllarında Dünyada Korumacılık Artışı

ÜLKE	KORUMACI GÜMRÜK VERGİLERİNİN ARTIŞI
İNGİLTERE	2,5 kat
ALMANYA	3,75 kat
İTALYA	3,2 kat
FRANSA	2,5 kat
İSVİÇRE	2,5 kat
DANİMARKA	2,5 kat
ÇEKOSLAVAKYA	2,5 kat
BELÇİKA	2,5 kat
HOLLANDA	2,5 kat

Kaynak: Öz, 2009

Savaş sonrasında yaygınlaşan korumacılık, büyük buhran etkisinin daha derin ve geniş çaplı olmasına neden olmuştur. Ülkeler içinde buldukları depresif dönemden korumacı politikaları sürdürerek çıkamamakta, buna karşın yüksek vergiler ve kota kısıtlamaları ile içinde buldukları kısır döngüden kurtulamamışlardır. Böyle bir dönemde ABD’li bir iktisatçı olan Keynes, genişletici maliye politikalarının dünya genelindeki bu durgunluğa çözüm olacağını öne sürmüştür. ABD bu doğrultuda politikalar uygulamaya başlamış, ardından 1934 yılında “Smooth-Hawley” yasası değiştirilerek “Karşılıklı Ticaret Anlaşması Yasası” kabul edilmiştir (Bordo, Goldin and White, 1998: 4-9). Anlaşma ile ABD’nin, diğer ülkelere uygulanan yüksek gümrük vergilerini karşılıklı olarak indirmesi sonrasında, Avrupa’nın da karşılıklı ticarete destek vermesiyle korumacı eğilimler yerini tekrar serbest ticari ilişkilere bırakmıştır. Bu bağlamda ABD’nin tekrar aynı buhran benzeri

bir sürecin yaşanmaması için dünya ticaretini serbestleştirmeye odaklandığı ve II. Dünya savaşı sonrasında imzalanacak olan GATT anlaşmasının temellerinin böylelikle oluşturulduğu belirtilebilir.

2.3. Korumacılık Karşısında Dünya Ticaretine İlişkin Çözüm Arayışları

Dünyayı etkileyen büyük sıcak savaşlar ve yoğun korumacılıkla ticaret engellerinin yaşandığı 20.yüzyılın ilk yarısında yaşanan siyasi ve askeri olayların sona ermesiyle birlikte; ekonomik açıdan güç kaybeden ülkeler, uluslararası ticareti serbestleştirecek ve mali akımları düzenleyici ortak bir sisteme ihtiyaç duymuşlardır. Bu doğrultuda ekonomik politikalarda, ticaretin serbestleştirilmesi ve uluslar üstü çıkar gözetimine dayanan ekonomi-ticaret-finans kollarında çeşitli organizasyonlara ve bu yolla güç birliğine yönelimi arttırmışlardır. Bu dönemde altın standardının işlerliğini kaybetmesi sonucu finansal anlamda yeni bir “uluslararası para sistemi kurulması” diğer yandan da ekonomik büyüme ve kalkınma yolunda “serbest dış ticaret” birçok ülkenin ortak odağı haline gelmiştir. 1944 yılında Bretton Woods uluslararası ortak para sistemine yönelik konferanslarda ilk çalışma sonuçları elde edilmiştir. Konferanslar temelde İngiltere ve ABD’nin hazırladığı anlaşmalar çerçevesinde sürmüş ve sonuçta uluslararası ekonomik refahın finansal ayağında hizmet edecek IMF (International Monetary Fund) ve IBRD (International Bank of Reconstruction and Development) bu sistemin parçaları olarak mevcudiyet kazanmıştır. İngiltere’nin ABD’ye yüksek düzeyli borçlarının ödenmesinde çözüm arayışı amacıyla; uluslararası ortak bir para sistemi başarıyla oluşturulmuş; bu sistem nihayetinde Amerikan doları ve onun aracılığıyla altına bağlanan para sistemiyle, ABD dolarının rezerv para olarak kabulüyle sonuçlanmıştır (Engin Öztürk, 2016: 72).

Dünya ticaretinin serbestleştirilmesi kapsamında ise “Havana Uluslararası Konferansı” yapılmış ve bu konferansta Uluslararası Ticaret Örgütü’nün kurulmasına yönelik konular görüşülmüştür. Fakat ABD tarafınca genel serbest değişim kararının red edilmesi nedeniyle yürürlüğe girmeyen korumacılık karşıtı çalışmalar, daha sonra birtakım değişikliklerle yenilenen anlaşma metni sonucunda ABD’nin de kabul edeceği geçici bir anlaşma olarak, “Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması” adıyla kabul edilmiştir.

2.3.1. GATT

GATT İngilizcede “General Agreement On Tariffs and Trade” kelimelerinin kısaltması olarak yazılan ve “Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması” anlamına gelen uluslararası (çok taraflı) ticarete yönelik düzenleyici ve geçici bir anlaşmadır. Bu anlaşma 1947 yılında İsviçre’nin Cenevre şehrinde dünya ticaretine dair düzenlenen uluslararası bir konferans sonucunda 23 ülkenin imzası ile kabul edilmiş ve konferans ismi aynı halinde anlaşma ismi olarak 30 Ekim 1947 tarihinde kabul edilmiş, 1 Ocak 1948 de ise fiilen yürürlüğe girmiştir (Turhan, 1997: 2).

Anlaşma; üyelerin dış ticarete yönelik iş ve işlemlerinde bağlayıcı ve koruyucu birtakım ilkelere dayandırılarak; yüksek gümrük vergilerinin düşürülmesi, ticarete tabi ürünlerde kota ve miktar kısıtlamalarının kaldırılması ve ticaret yapılan üyeler arasında ayrımcılık yapılmaması konularında çeşitli kurallar getirilmiştir. Böylece artan korumacılık çözümü doğrultusunda serbest dünya

ticaretine dair ilk başarılı çalışma oluşturulmuştur (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 1999: 117-119).

GATT'ın oluşturulmasının temel amacı olan küresel çapta dünya ticaretini serbestleştirmek ve küresel refah ile etkinlik artışına katkıda bulunma doğrultusunda “uluslararası ticari işlemlerde eşitlik” fikrinden hareketle Dünya ticaretini düzenlemek amacıyla, üyelere uyulması gereken 4 temel ilke belirlenmiştir. Bu ilkeler; En Çok Kayrılan Ülke İlkesi, Fiyat Mekanizmasına Sadakat İlkesi, Ticaret Savaşı Yapmama İlkesi ve Ticaret Kısıtlamalarını Tedricen Azaltma olarak kabul edilmiş olmakla birlikte, bu ilkelerle serbest dünya ticaretinde, üyelere çeşitli korumalar sağlanması planlanmıştır.

Nihai olarak 1947’de imzalanan GATT, -1995 yılında yasal zemine dayandırılarak resmen WTO’ye dönüştürülene dek- faaliyette olduğu yaklaşık 50 yıllık sürede ticarete korumacılıkla mücadele etmiş ve dünya ticaretinin serbestçe işlemesi odaklı çalışmalarıyla dış ticaret hacminin yükselmesine hizmet etmiştir (Bagwell and Staiger, 2002: 1; Turhan, 1997: 3).

2.3.2. WTO

WTO (World Trade Organisation), 1940’lı yıllarda fikir aşamasında ortaya atılmış ve 30 Ekim 1947 tarihinde GATT geçici sözleşmesi ile faaliyetlerine başlamıştır. GATT’ın yasal temellere dayandırılarak modernize edilmiş hali şeklinde ifade edilebilir. GATT bünyesinde 15 Aralık 1993 tarihinde yapılan Marakeş (Marrakesh) Anlaşması ile anlaşma tutanağı üyelere imzalanmış, Uruguay görüşmelerindeyse “geçici anlaşma” ibaresinden kurtularak; 109 üye temsilcisinin onayladığı “Nihai Sened” ile 15 Nisan 1994 tarihinde “World Trade Organization - Dünya Ticaret Örgütü” (WTO-DTO) adını almıştır. İsviçre’nin Cenevre kenti örgüt merkezi olarak kabul edilmiş, uluslararası düzeyde ticaret faaliyetlerini düzenleme görevine resmi olarak 1 Ocak 1995 tarihinde başlamıştır (Ertürk, 2006: 243).

WTO’nun başlıca hedefleri ise: uluslararası ticarete serbestiye dair sorunları çözmek, ticaretle ilgili müzakereler düzenlemek, uygulanan ulusal ticaret politikalarını izlemek, örgüt üyesi gelişmekte olan ülkelere teknik yardımlar sağlamak olarak belirtilmiştir. Bu hedeflere uygun olarak, küresel ticari serbesti, sübvansiyonlar, anti-damping, gümrük değerleri, teknik ticari engeller, koruma alanlarında uluslararası kurallar geliştirilmekte, ve ayrıca GATT amaçlarında yer almayan fikri mülkiyet hakları konusuna da önem verilmiştir. Yine Nihai Senette yer alan anlaşmaya göre; ürün ticaretinde gümrük tarife oranlarının ortalama olarak %33 indirilmesi, tarıma dair ihracat sübvansiyonlarının oranları ve iç destek düzeylerinin geçici olarak düşürülmesi planlanmıştır. Bu düzenlemelerin kaldırılmasınsa, belirlenen kuralların uygulanmasını takip edecek bir geçiş döneminin ardından gerçekleşeceği belirtilmiştir (Başoğlu vd, 1999: 121; Altundal ve Somuncu, 2016: 127).

GATT ile aynı temellerde şekillendirilen WTO karşılaştırılacak olursa; amaç ve ilkeleri bakımından genel anlamda aynı doğrultuda olmakla birlikte, GATT geçici anlaşmasında temel hedef; sanayi sektöründeki ara ve nihai malların, dünya ticaretinde serbest dolaşımını konu edinmiştir. WTO ise yasal zemine sahip olmak üzere örgütlenmiş ve yaptırım gücü artırılarak; temel hedefi dahiline sanayi mallarına ek olarak; tarım, tekstil, hizmet ve fikri mülkiyet haklarının

ticaretinde de küresel serbestinin sağlanmasını amaçlamıştır (Seyidoğlu, 2013: 226). WTO resmi web sayfasında, uluslararası küresel ticaret kuralları ile ilgilenen tek uluslararası örgüt olarak belirtilmiş olup; temel işlevininse, ticaretin mümkün olduğunca sorunsuz, öngörülebilir ve serbestçe akmasını sağlamak şeklinde belirtilmektedir (www.wto.org, 11.11.2018).

3. 21.YÜZYILDA ABD'DE GÖZLEMLENEN NEOMERKANTİLİST EĞİLİMLER VE DÜNYA TİCARETİNE MUHTEMEL ETKİSİ

Günümüzde ülkeler, küresel piyasa içerisindeki gelişmelerden oldukça hızlı etkilenmekte, ulusal kurallar ve uygulamaların geçerliliği de bu yönde hızlıca değişebilmektedir. Dolayısıyla uluslararası ticarete diğer ilişkilerde olduğu gibi dinamik olmayan politikaların ulusal çıkarlardaki etkinliği sürdürmede yetersizliğiyle karşılaşılabilmektedir. İktisadi anlamda, uluslararası ölçekte meydana gelen siyasi ve ekonomik krizlerin, çeşitli açılardan birbirine bağımlı olan diğer ülkeleri etkilemesi kaçınılmazdır. Bu noktada dünya ekonomik sisteminin tarihsel süreç içerisinde ekonomik-sosyal-teknolojik değişimin görüldüğü alanlar ve dönemlerde, piyasadaki olası risk ve zararlardan kaçınmak üzere çıkan “korumacılık” eğilimlerinin, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde bulunan günümüz dünyasında özellikle ABD politikaları bağlamında ağırlık kazandığı birçok uygulama görülmektedir. Dolayısıyla yukarıda bahsedilen dünya korumacılık tarihine dair genel bilgilerin ardından, günümüz korumacılığının merkezinde rol alan ABD özelinde korumacılık araştırması yapılarak, dünya ticaret verileri yardımıyla etkisi tespit edilmeye çalışılacaktır.

3.1. ABD'de Korumacılık Politikalarının Tarihi

“Yeni korumacılık” (protectionism) ya da “Neomerkantilizm”, dış ticarete fazla verilmesini savunan geleneksel merkantilist düşüncede hakim olan ticaret politikasının devamı şeklinde ifade edilebilir. En genel tanımıyla, ülkelerin yerleşiklerini dış rekabet açısından olumsuz etkileyebilecek her türde tehdide karşı, koruyucu uygulamaların gerekliliğini savunan dış ticaret politikalarıdır (Guerrieri and Padoan, 1986: 29).

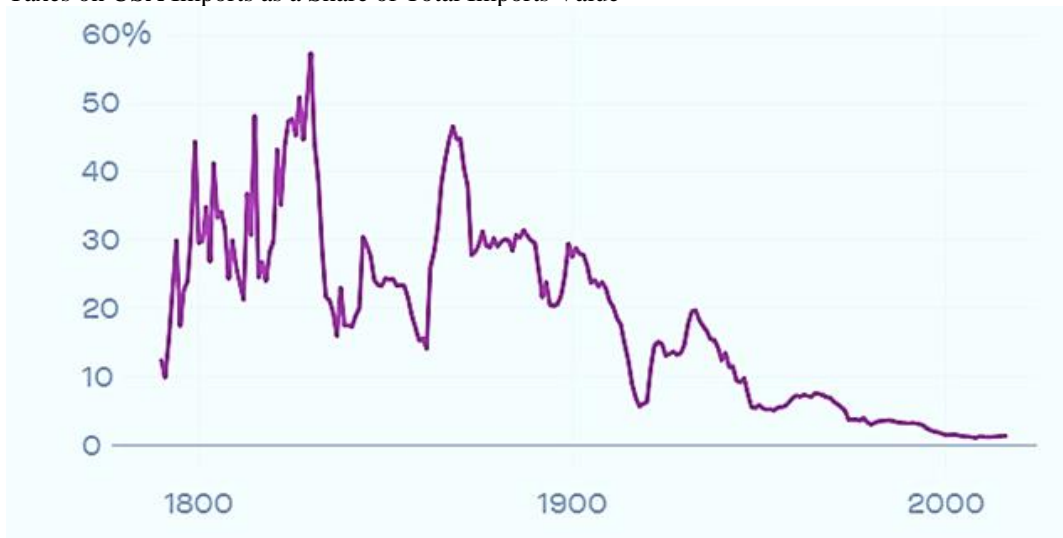
Merkantilizm, ortaya çıktığı 15-18.yüzyılda sanayileşmenin merkezi İngiltere'den dünyaya yayılan bir politika olarak yaklaşık 250 yıllık hakimiyetinin ardından, 1700'lü yılların sonlarına doğru yerini karşılaştırmalı üstünlükler ve liberal politikaların ağırlık kazandığı serbest ticaret sistemine bırakmıştır (Seyidoğlu, 2013: 22-25). Bu dönem içerisinde ABD korumacılığında ziyade İngiltere ve diğer Batı Avrupa ülkelerinde uygulanan korumacılık (Colbertizm, Kameralizm, Bulyonizm) politikaları ağırlıklı olarak görülse de; 20. yüzyıl başında dünyada yeniden yükselen korumacılık artışında ise ilk etkinin ABD'nin özellikle tarım ürünlerinde uyguladığı ve gittikçe yükselen gümrük tarifeleri önemli bir yere sahiptir. Diğer bir ifadeyle, 20. yüzyılın ilk çeyrek döneminde korumacılık eğilimlerinin dünya geneline yayılmasına, ABD politikalarının öncülük ettiği söylenebilmektedir.

20. yüzyıl uluslararası ticarete korumacılık artışının nedenleri arasında, I Dünya Savaşıyla zayıflayan ticari ilişkilerin, savaştan sonra eski haline dönmemesi, ABD'nin tarım ihracatında büyük Avrupa pazarını kaybetmesi ve bunlara ek olarak güçlü Avrupa sanayisinin de kısa sürede üretime başlaması karşısında, dünya tarım ürünlerinin fiyatlarının düşerek ABD'nin üretim ve rekabet etme gücünü düşürmesi (yani ABD çıkarlarının erimesi) temel etkenlerden olmuştur. ABD bu durumda iken, I. Dünya Savaşı öncesi uygulanan yüksek gümrük vergilerinin yetersiz

kalmasıyla; 1921 yılında “Acil Gümrük Yasası” ve hemen ardından 1922’de “Fordney-McCumber Yasası” hazırlayarak, tarım ağırlıklı ürünlerde gümrük tarife oranlarını yükseltmeye devam etmiştir. Fakat bu müdahalelere rağmen, 1925 sonrasında birçok ülkede savaş sonrası durgunluk devam ettiği için, dünya gıda fiyatları düşmeye, tarım sektörünü ve dolayısıyla ABD’yi olumsuz etkilemeye devam etmiştir. Hazırlanan yasalara karşın ABD tarım sektöründe iyileşme gerçekleşmemesi, 1928 yılında tarım ürünlerinde korumacı gümrük tarifelerinin yeniden artırılmasını gündeme getirmiş, buna ek olarak ABD sanayi sektörü üreticileri de korumacı yasalar talep ederek siyasi çevrede baskı oluşturmaya başlayarak, büyük buhranın patlak verdiği 1929 yılının hemen ardından 1930 yılında, ABD’de üreticilerin yoğun baskıları ve siyasi nedenlerle “Smoot-Hawley Gümrük Vergisi Yasası” çıkarılmıştır (Yılmaz, 2009: 3).

ABD de çıkarılan Smoot-Hawley Yasasının, daha önce çıkarılan Fordney-McCumber Yasasına göre, 890 adet üründe fazladan gümrük vergilerinin artırılmasına sebep olması, yasa öncesinde %40 civarında olan gümrük vergilerini %47’lere yükseltmesi ve ithalat üzerindeki gümrük vergi oranlarında %60’a kadar artışa yol açmasıyla ABD korumacılığını üst düzeylere taşımıştır. Diğer yandan “Smoot-Hawley Yasası” karşısında Avrupa ülkelerinde de korumacı uygulamalar artarak, gümrük tarifeleri yükseltilmiş ve Avrupa ülkelerinin korumacı politikalara ağırlık vermesi nihayetinde bazı ülkelerde o dönemlere dek uygulanmayan, “kota”lar yoluyla da korumacılık uygulamaları görülmüştür. Dünyada, 1929 ile 1932 arasında gümrük vergi oranlarının ABD öncülüğünde yükseltilmesi nihayetinde, korumacı ticaret politikaları uluslararası ticarete damga vurmuş; uluslararası ticaret yavaşlayarak sonuçta bu 3 yıllık dönem içerisinde dünya toplam ticareti %66 azalış göstermiştir. Bu anlamda 20. yüzyılda yeni korumacılığın, ABD merkezli Smoot-Hawley yasasıyla birlikte doruğa çıktığı ifade edilebilir (Öz, 2009: 24-25; www.mfa.gov.tr, 02.12.2018).

Grafik 1. Taxes on USA Imports as a Share of Total Imports Value

Kaynak: USITC, Historical Statistics of the United States, 2018.

Dünyayı etkileyen çeşitli olayların yaşandığı 20.yüzyılın ilk yarısında görülen yoğun korumacılığın, hem uluslararası hem de ulusal düzeyde makroekonomik göstergeler üzerinde negatif etki doğurması, uluslararası ticarete serbestinin önemini net bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Ülkelerin (özellikle ABD ve İngiltere'nin) uluslararası ortak bir sisteme ihtiyaç duymaları üzerine, bu dönemde yaşanan ekonomik ve askeri olayların sona ermesi ve ulusal sınır tehlikesinin ortadan kalkmasının hemen ardından; korumacılığın tekrar hakimiyet kazanması riskine karşı 1947 yılında 23 ülkenin katılımıyla GATT anlaşması imzalanmıştır. Bu bağlamda GATT'ın ortaya çıkışında ABD korumacılığının temel etkenlerden biri olduğu da vurgulanması gereken noktalardandır.

3.2. 21. Yüzyılda ABD'de Neomerkantilizm

Küresel sistemde finansal veya makroekonomik krizlerin baş göstermesi halinde; ülkeler geçmişte olduğu gibi korumacılık önlemlerine başvursalar da bu korumacılık genellikle "İçeride Keynes; Dışarıda Smith" veya "Keynes içeri; Smith dışarı" şeklinde ifade edilen "ulusal düzeyde korumacı, uluslararası düzeyde liberal" uygulamalar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kriz eğiliminin artması ve uzun süreli olma endişelerinin artması halindeyse; bu korumacılık hızla geniş bir alana yayılarak, uluslararası düzeyli çeşitli koruma araçlarının kullanılmasına yol açmakta ve nihayetindeyse dünya ticaretini de etkileyebilmektedir (Kalaycı, 2008: 79).

İçinde bulunduğumuz son 10 yıllık dönemde, 2007 küresel finans krizinin yarattığı endişeler nihayetinde korumacı politikalarda yeniden yoğunlaşma ortaya çıkmıştır. ABD tarafından, kriz döneminin ilk yıllarından itibaren bu politikalar uygulamaya koyulsa da, daha çok 2015 yılı sonrası gelen başkan Donald Trump ile bu uygulamalar dillendirilmeye ve dünya ekonomisinin dikkatlerini üzerine çekmeye başlamıştır. ABD'nin ardından, İngiltere Başkanı Theresa May ve bazı AB üyesi ülkelerde çeşitli korumacılık önlemleri almaktan geri kalmayarak, bu tedbiri hareketlerdeki artış nihayetinde dünyada yeniden "Korumacı-Neomerkantilist" politikaların gündeme gelmesine yol açmışlardır (Yiğenoğlu, 2016: 33).

21.yüzyılda korumacılığın temelinde 2006 yılında başlayan finansal dalgalanmanın ardından gelen 2007 küresel finans krizi yatmaktadır. ABD mortgage piyasalarında önce kredi daha sonra da likidite krizine dönüşecek olan 2007 krizine dek, WTO ve serbest dünya ticareti odaklı işleyen piyasalar, bu krizin uzun sürmesi endişelerinin artmasının ardından yeniden korumacılık politikalarına dönmüştür. Bu süreçte uluslararası piyasalarda krizin derinleşmesi finansal faaliyetlerin işleyişini zorlaştırmış, dünya ticaret akımları da buna bağlı olarak azalmıştır (Durusoy, 2013: 511). Dünya genelinde birçok ülkeyi etkileyen küresel durgunluk ile birlikte, ülkeler dış ticaret hacimlerindeki ciddi azalış karşısında, ulusal çözüm arayışlarına gitmiş ve birçok ülke sınırları içerisindeki reel sektör üreticilerini sübvans etme ve istihdam oranının düşmemesi için büyük ölçekli firmalara çeşitli ekonomik önlem paketleri uygulamışlardır. Buna karşın; kriz etkilerinin uzun sürmesi, uluslararası rekabete karşı da korumacı önlemlere ihtiyaç doğurmuş, uluslararası anlaşmalar ile serbest piyasa işleyişinin şartlarına aykırı ekonomik hamleler, korumacı politikaları açığa çıkarmıştır. Ayrıca bu dönemde korumacılık artışlarının bir diğer nedeni olarak, 2007 küresel finans krizine ek; üretim avantajlarını kullanarak hızlı büyüme sürecindeki Çin, Hindistan, Güney Kore gibi Doğu ülkelerinin hızlı gelişiminin başta ABD olmak üzere diğer gelişmiş ülke ekonomilerine karşı risk oluşturduğu fikri de yer almaktadır.

Günümüz ekonomik sisteminde yayılan korumacı tedbirlerden küresel ekonomik düzen açısından en büyük risk; finansal piyasalarda yapılan kısıtlamalar olmakla birlikte, uluslararası rezerv para birimi olan ABD “\$” daki hareketler de küresel ticaret açısından büyük risk taşımaktadır. 2007 krizi sonrasında ülkeler tarafından bankalara yapılan destekler ile iç piyasaya ve ulusal yaklaşıma yönelen özel finans kesimi, sınır dışı şubelerinden uyuşunda olduğu ülke sınırları içine çekilen büyük bankalar, yabancı ülkelerde finansal hizmetlerini kesmişlerdir. Bu durum karşısında ülkeler, fon talepleri karşılanamayan reel sektörde tıkanıklıklara yol açılmış, bir yandan korumacılık uygulamalarıyla zayıflayan ekonomi ile mücadele ederken diğer yandan da finansal piyasa dengesini sağlayıcı destekleme çalışmaları yürütmek zorunda kalmışlardır. Finansal korumacılık daha çok tasarrufları az olan ve dolayısıyla sıcak paraya ihtiyaç duyan - gelişme düzeyi düşük-Doğu ve Güney Avrupa ülkelerini etkilemektedir. Bu anlamda kriz döneminde bu ülkeler, uluslararası finans sağlayıcı kurumların fonlarının ülkeden çıkartılmaması için yerel desteklerle ülke içerisinde faaliyetlerin devam ettirilmesini sağlamaya yönelik uygulamalar yürütmüşlerdir (Durusoy, 2013: 514; Kalaycı, 2011: 83).

Dünyanın en güçlü ekonomilerinden olan ABD, üyesi olduğu WTO anlaşması gereği; küresel ticaret düzeninde, haksız ticari rekabet yapmasının yasaklanmasına rağmen, günümüzde birçok korumacı uygulamayı (gümrükler, anti-damping, telafi edici vergileme, çevre-sağlık bahaneleri ile yasal kısıtlamalar vb) yürütmektedir. Ülkelerin büyük kısmıyla aktif ticari ilişkiler yürüten bu güçlü ekonomideki korumacı uygulamalar, 21. yüzyılda Neomerkantilizmin dünyaya yayılması ve yükselişinde önemli bir rol almaktadır. Özellikle son dönemde hızlı büyümesiyle dünyanın ikinci büyük ekonomisi düzeyine gelen Çin ile ticaretinde gümrük tarifelerinde artış (hatta %45 tarife artışı gündemde yer almaktadır) uygulayan ABD, en fazla korumacılığı da doğal olarak kendisine rakip olan bu ülkeye karşı uygulamaktadır. Bu anlamda ABD, 21.yüzyılda gelişen ülkelere özellikle kendi aleyhine gelişecek olası senaryolarda rol alabilecek güçlü-güçlenen ülkelere karşı Neomerkantilist eğilimlere yönelerek, “it's going to be only America first” sloganı merkezinde ulusalcı politikaları savunmaktadır (/www.bbc.com, 18.11.2018).

ABD, siyasi otoritesince yapılan açıklamalar ve uygulanan politika değişiklikleri dikkate alındığında, Neomerkantilizm çerçevesinde görülen çeşitli korumacılık uygulamalarına dair, son yıllarda niçin bu yönelimini arttırdığını ABD Başkanı Trump’ın açıklamalarında günümüz ekonomi yazını ilgiyle izlemektedir. Başkan Trump’ın bu uygulamalara dair net mesajında ise “Serbest dünya ticaretinin, özellikle ithal alımlar yoluyla Amerikan işgücü aleyhine sürmesi, artan ithalat sonucunda işçilerin işlerini kaybetmelerine ve ekonomiye zarar oluşturacağı...” gerekçeleriyle, “ABD ekonomisinin refahı için, ithalatın sınırlanarak, yerli üretimin yeniden güç kazanması ve işçilerin tekrar üretime kanalize edilmesinin yolunun korumacı uygulamaları gerektirdiği” belirtilmektedir. Bu anlamda ABD, yaklaşık 70 yıl boyunca serbest dünya ticareti odaklı çalışan WTO’nun savunduğu “serbest ticaret, ekonomik büyümenin temel etkenidir” görüşünü göz ardı etmektedir. Yine ABD hükümetinin açıklamalarından yola çıkıldığında, ülke çıkarları doğrultusunda risk-zarar ihtimalleri karşısında yapılan korumacı uygulamaların gerekliliği üç nedene dayandırılabilir: Tarifelerin korumacılığa karşı en kullanışlı ve etkin yol olarak görülmesi, yabancı menşeli firmalara çeşitli yaptırımlar uygulayarak iç piyasanın korunabilmesi ve dış ticaretin sıfır toplamlı bir oyun olarak görülmesidir (Aran, 2016: 2).

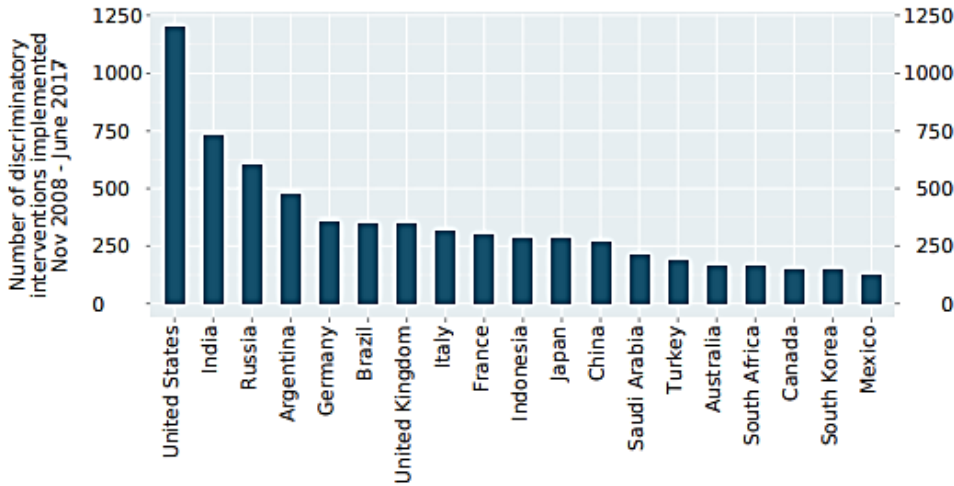
ABD'nin esasen her dönemde aleyhinde çıkar sağlayan ülkeler-sektörlere karşı çeşitli bahaneler öne sürerek yürüttüğü yasal olmayan korumacı uygulamaları (gizli korumacılık) ile karşılaşmak mümkündür. Örneğin küresel kriz öncesi dönemde Arjantin'in ABD piyasalarında kırmızı et ithalatıyla hakimiyet kazandığı 1980 li yıllarda, bir bölgede yaşanan büyükbaş şarbon salgını sonrasında, salgın gerekçesiyle Arjantin'in her bölgesinden büyükbaş ithalatı ABD tarafından engellenmiş; buna ek olarak yine aynı nedene dayanak gösterilerek (şarbon hastalığının küçükbaş hayvanlara tıbbi olarak bulaşmamasına rağmen) uzun yıllar boyunca bu ülkeden küçükbaş ithalatı da kesilmiştir. Diğer yandan küresel finans krizi sürecinde G20 ülkeleri arasında da WTO anlaşması gereği, korumacılığın ülkelerin zararına yol açacağı gerekçesiyle uygulanmamasının kabul edilmesine karşın; ABD uygulamalarını takip ederek diğer G20 ülkelerinde de yüksek düzeyli korumacılık eğilimleri hemen her alanda uygulanmıştır. Özellikle bankacılık, sigortacılık, finansal aracılık hizmetleri, yazılım, genetik, biyokimya, nanoteknoloji gibi bilgi ekonomisi temelli alanlar başta olmak üzere önemli alanlarda; çıkarlarını korumak ya da küresel kriz ortamından sıyrılma gibi amaçlarla ülkelerin korumacılığı çıkış kapısı olarak gördükleri söylenebilir. Böyle bir ortamda stratejik sektörler ve alanlarda rekabet avantajını elinden kaçırmak istemeyen ülkelerin birçoğu, taraf oldukları WTO anlaşma şartlarına ters düşmemek için; doğrudan tarifeleri kullanmak yerine daha çok tarife dışı araçlar yoluyla hızlı yükselen bir korumacılık yarışı içerisine girmişlerdir. Böylece 21.yüzyılın ilk çeyreğindeki dönemde, korumacılığın yeniden yükseliş göstermesine neden olmuşlardır (Ünay ve Dilek, 2018: 13-16).

Günümüzde ABD korumacılığının, özellikle son birkaç yılda rakibi Çin üzerinden devam ettiği söylenebilir. Nitekim 2018 yılı Ocak ayında Trump açıkça, Çin ithalatı güneş panelleri ile çamaşır makinelerine dair %30, daha sonra da %20 ilave gümrük vergileri getirdiğini belirterek bu gümrük vergilerinin; güneş panellerinde 4 yıl, çamaşır makinelerinde ise 3 yıl uygulanması kararını almıştır. Ayrıca daha önce Başkan Obama döneminde de Çin'e enerji sektöründe örtülü kısıtlama getirilmesiyle (bu sektörün stratejik ve katma değer açısından önemi dolayısıyla) Çin ihracatı yoğun ABD korumacılığına maruz kalmıştır (Dedekoca, 2017: 160-161). Bu ticari kısıtlamaların ardından, demir-çelik sektöründe de yine ABD tarafından yapılan Çin çelik ithaline %25 ve alüminyum ithaline ise %10 ek vergi uygulama kararı alınmasıyla, WTO ilkeleri yok sayılmaya devam edilmekte olduğu söylenebilir (Stiglitz, 2018: 518). Diğer yandan ABD, otomotiv sektöründe 2017 yılında toplam 82 küresel ticaret ortağından 179,6 milyar dolar değerinde otomobil ithal etmiş, bu ülkeler içerisinde ithalat içerisindeki paylar bakımından; Kanada %24.4 ile birinci, Japonya %22.7 ile ikinci, Mexico %17, Almanya %11.6 ve Güney Kore ise %9 luk paya sahip olmuştur. ABD, dünya otomotiv sektöründe de çeşitli uygulamalarla, Japonya otomobil sektörü ve güçlü bir Alman markası olan Volkswagen firmasına (gizlenen emisyon verileri öne sürülerek) ithalat kısıtlamasına gitmiştir. Bu ve benzeri uygulamalar, ABD korumacılığının liberal dönemdeki örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır (www.worldstopexports.com/us-imported-cars-by-supplier-countries, 07.12.2018).

ABD'de başlayan 2007 küresel finans krizinden sonraki ortamda ülkelerin hızla korumacı tedbirlere başvurmalarının ardından korumacılık yükselişine karşı duyulan endişeler nihayetinde, G20 ülkelerinde 2009 yılında dış ticareti inceleme altına alan "Küresel Ticaret Alarmı" (The Global Trade Alert -GTA) adlı bir örgüt kurulmuştur. Bu örgüt 1930'larda yaşanan yoğun korumacılık ve

sonrasındaki gittikçe kötüleşen ekonomik-ticari ortamın yeniden yaşanacağı endişesiyle küresel ticaret ve uluslararası ekonomik sistemin işleyişi odağında, korumacılık yükselişine dikkat çekmek üzere kurulmuştur. Örgüt, G20 ülkeleri içerisinde çeşitli ticari verileri inceleyerek; küresel çaplı oluşabilecek risk ve sorunlara dikkat çeken verilerin yer aldığı ekonomik raporlar hazırlamakta ve bu raporları genel erişime açmaktadır. Bu örgütün Temmuz 2017’de yayınlanmış olan 21. raporunun kapağında ise, ABD yükselen korumacılığına atfen “America First, Rest of World” başlığını kullanarak yükselen ABD korumacılığına ve küresel sisteme dikkat çekilmiştir. Mayıs 2018’de yayınlanan “The 22nd Global Trade Alert Report” adlı rapora göre, G20 ülkelerinde gerçekleşen uluslararası korumacı müdahalelerin sayısı 2008-2013 yılları arasında toplamda 192 adet iken; dünyada örgütün faaliyetlerine başladığı 2009 ile 2017 Haziran döneminde 2.422 adede çıkmıştır. Bir yıldan daha kısa bir süre içerisinde 2018 Mayıs ayında yeniden hazırlanan örgütün çalışma raporunda ise korumacı uygulamaların yaratması muhtemel risklere ve yapılan uyarılara rağmen 231 adet daha yükselerek, 9 yıllık süreç içerisinde, toplam 2.653’e yükselmiş olduğu gösterilmektedir. Yani krizden itibaren G20 ülkelerinde korumacı eğilimler %21 artmıştır. Bu müdahaleler içerisinde en fazla paya sahip olan ülke ABD olmuş, yani korumacılık yükselişinde diğer G20 üyelerinden daha fazla rol almakta olduğu da açıkça görülebilmektedir. Korumacılığı en yoğun uygulayan ülkeler Grafik-3 teki gibi ABD’nin ardından ikinci sırada Hindistan ve üçüncü sıradaysa Rusya bulunmaktadır (Evenett and Fritz, 2017: 62)

Grafik 2. G20 Ülkelerinde Korumacılık Uygulamaları (2009-2017) (adet)

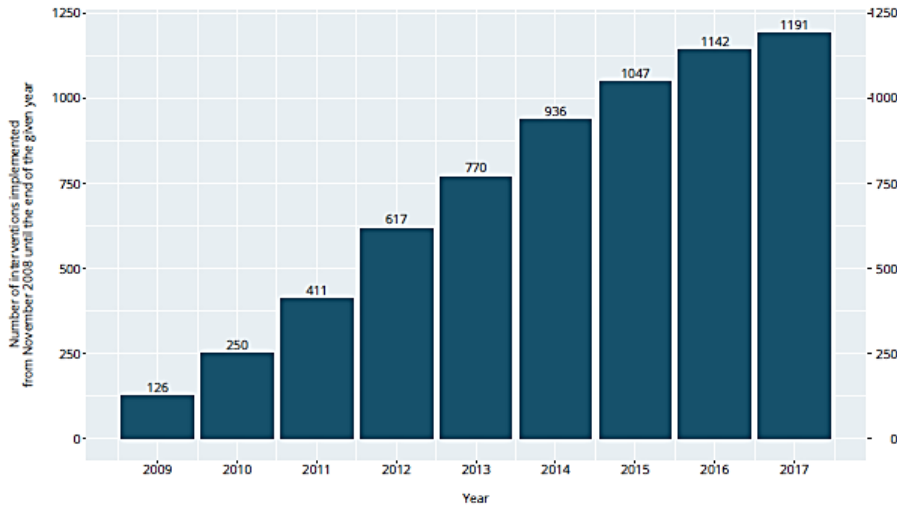
Kaynak: Evenett and Fritz, 2017: 31.

Günümüz dünyasında finansal kriz döneminin ardından uygulanan korumacı eğilimlerin en fazla görüldüğü 5 sektör: metal, tarım, temel kimyasallar, ulaşım ekipmanları ve özel amaçlı makineler olmuştur. Krizin başladığı dönemden itibaren dünya ticaretinin yaklaşık 4’te 1’ini oluşturan bu 5 sektörden birisinin % 40 zarar gördüğü GTA adlı örgütün “The 18th Global Trade Alert” adlı raporunda belirtilmiştir (18. GTA Report, 2015: 27). Ayrıca 2017’de yayınlanan 21. Raporda da kriz sürecinden beri G20 ülkelerinde korumacılıktan en çok etkilenen ilk 10 sektör olarak sırasıyla: temel metaller, özel amaçlı makineler, genel amaçlı makineler, temel kimyasallar, ulaşım ekipmanlarına ek olarak, fabrikasyon metal ürünler, elektrik-gaz, elektrikli makineler, tarım ürünleri

ve diğer kimyasallar olarak belirtilmiştir. G20 ülkelerinde krizden itibaren belirtilen bu sektörlerde çelik sektörüyle birlikte yaklaşık 1000 adet korumacı uygulama gerçekleştirilmiştir (GTA 21th Report, 2017: 42). Bu anlamda Grafik-2 de gösterildiği üzere; en yoğun korumacılığa başvuran ülke olan ABD'nin politikalarında en fazla korumacılık ise, gönüllü ihracat kısıtlamaları yoluyla "çelik ve otomobil" ithalatında yapılmaktadır.

Diğer yandan yine ABD korumacılığı içerisinde yükselen bilgi ekonomisi kapsamına giren alanlarda, fikri-sınai haklar ve mülkiyet hakları alanlarında kendi aleyhine ortaya çıkabilecek pozisyonlara karşı WTO'ya baskı yaparak haksız rekabet maddesini öne sürmektedir. Burada esasen yürütülen korumacı politikaların, yasal zeminle bağdaştırılmaya çalışıldığı da ortaya çıkmaktadır. 2018 yılı içinde ABD, çelik ithalatında %25, alüminyum ithalatında %10 vergi ilaveleri ile iç piyasada demir-çelik sektöründe korumacılık önlemleri almaya devam etmiştir. Bu konuda ABD Başkanı D. Trump "Ticaret savaşları iyidir ve kolay kazanılır" açıklaması yaparak, iç piyasasına zarar verici ithalatın korumacı önlemler vasıtasıyla kolaylıkla kesilebileceğini açıkça ifade etmiştir (<https://www.dunya.com/kose-yazisi/abd-vergi-artislari-korumacilik-egilimi-cin/406915>, 10.11.2018).

Grafik 3. ABD de Uygulanan Korumacı Önlemler (2009-2017) (adet)

Kaynak: Evenett and Fritztz, 2017: 123.

ABD, diğer G20 üyelerine göre, korumacı politikayı en çok kullanan ülkedir. Grafik 3 te görüleceği üzere korumacı müdahale sayısı bakımından da, 2009-2017 yılları arasında sürekli artarak devam eden ABD korumacılığı 2018 yılında da sürdürülmektedir. Bu anlamda ABD Başkanı Donald Trump'ın politikalarında korumacılığı sürdürdüğü ve bu doğrultuda politikalar yönettiği açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

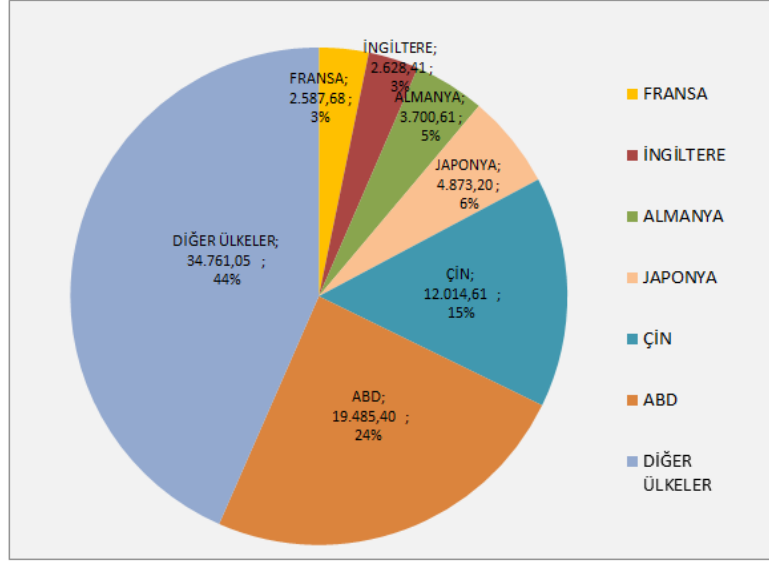
3.3. ABD Neomerkantilist Politikalarının Dünya Ticaretine Muhtemel Etkileri

Günümüzde artan korumacılık eğilimleri gelişmişlik düzeyi farklı olsa dahi birçok ülkeyi doğrudan veya dolaylı yollarla etkilemektedir. Küreselleşme süreci nihayetinde içinde bulunduğumuz 21. yüzyılın ilk çeyreğini oluşturan yıllarda, ülkelerin karşılıklı bağımlılığı oldukça yüksektir. Bir

ülkeye uygulanacak korumacı politikalar, aynı zamanda müdahale uygulayan ve uygulanan ülkeyle birlikte onlarla ilişkide olan ticari partnerlerini de etkileyecek, küresel piyasalarda domino etkisi yaratarak, genel dünya ticaretine tesir etmesi büyük olasılıkla muhtemeldir. Bu noktada dünya toplam ithalatı içerisinde %13,5'lik oranla dünyanın en büyük ithalatçısı olan ABD'de yükselen ve diğer ülkelere de sirayet edebilecek korumacılık yükselişi, dünya ticareti için büyük bir risk taşımaktadır. Son birkaç yıllık dönemde, ABD korumacılığında duyulan endişeler nedeniyle ekonomi literatürü yeni korumacılık-Neomerkantilizm üzerinde yoğunlaşmaya doğru kaymıştır. Özellikle Başkan Trump'ın günümüzdeki yürürlükte olan ticari anlaşmalar ve işbirliklerinin "adil olmadığı, haksız veya yetersizliği" gibi nedenlerle yoğun eleştiriler getirmekle birlikte, ticari anlaşmaları lehinde revize etme çalışmalarına karşın; küresel ekonominin gündeminde yeni analizler ile ABD'nin yöneldiği korumacılığa yönelik mevcut uygulamaların haklılığı "ticaret savaşları" başlıklarıyla sıkça tartışılmaktadır. Küresel ticari sistemde tıkanmalara sebebiyet verme ihtimali olan bu eğilimler karşısında ülkeler hem ABD'nin hem de diğer ülkelerin çeşitli ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalma riski olacağını savunarak; bu tarz korumacı faaliyetler ile çıkar sağlamak yerine, hem ulusal hem de uluslararası düzeyli yeni sorunlara hatta krizlere sebebiyet verme risklerinden bahsedilmektedir. 2017'de Hamburg'da (Almanya) yapılan G20 zirvesinde, "ABD-Trump Yönetimiyle Ortaya Çıkan Neomerkantilist Politikalar"ın ana gündemi oluşturması, dünyanın tartıştığı korumacılığın, ülke ekonomilerinin geleceği açısından öneminin ve bu konunun araştırılmasının önemine bir gösterge olarak işaret edilebilir (Ünay ve Dilek, 2018: 18-19).

Yıllardır dünyanın en büyük ekonomisi ve küresel arenada en çok ticari partnere sahip ülke olan ABD'nin, ulusal para biriminin uluslararası rezerv para olarak kabul görmesi dolayısıyla da; serbest ticarete karşı oluşturduğu korumacı bariyerlerin mal, sermaye, emek ve finansal piyasalarda yol açtığı etkiyle, dünya ekonomisini önemli düzeyde etkileyecek olması kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. İçinde yaşadığımız son yıllarda korumacılık uygulamalarının artmasında ABD ve uyguladığı korumacı politikalar, dünyanın en büyük ekonomisi olması dolayısıyla küresel piyasalar aracılığıyla diğer ülke ekonomilerine de yaygın bir etki göstererek, ekonomik ticari göstergelerde değişime yol açma riski taşımaktadır. Bu anlamda ABD ekonomisinin ticari yapısını içeren genel bilgiler ışığında uygulanan ekonomi politikalarının dünya ülkelerine etkisine dair daha doğru çıkarımlar için büyük önem taşıdığı belirtilebilir. ABD neomerkantilist politikalarının dünya ticaretine muhtemel etkilerini incelemek üzere hazırlanan çalışmada ABD ile birlikte bazı gelişmiş ülkelerin toplam ithalat, toplam ihracat ve bu verilerle birlikte yine aynı ülkelerde GDP içerisindeki önemlerine yer verilerek somut etki araştırılmıştır.

Grafik 4. GDP, Current Prices Of Countries, 2017 (Billions of U.S. dollars)

Kaynak: www.imf.org, 11.11.2018.

IMF 2017 yılı verilerine göre 80.050 trilyon \$ olarak gerçekleşen toplam dünya hasılası içerisinde, ABD 19.485 trilyon \$ GDP ile, dünyanın en büyük ekonomisi olmakla birlikte, dünya hasılasının %24 ünü yine bu ülke oluşturmaktadır. ABD'nin hemen ardından ikinci sırada Çin yer almakta ve 80.050 trilyon \$'lık dünya hasılasının % 15'ini ise Çin üretmektedir. Çin ekonomisi özellikle günümüz ekonomi dünyasında hızlı büyümesi ile dikkatleri üzerine çekmekte ve dünya ile ticarete önemli bir ticari ortak olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada ekonominin büyüklüğü ve uluslararası rezerv para olarak kabul edilen ABD "\$"ının uluslararası ticaretin merkezinde yer alması göz önüne alındığında, uygulanan politikaların tüm dünya ülkelerine etkileri bağlamında Grafik 4' te yer alan dünyanın gelişmiş ülkelerinin dünya ekonomisine etkisi bağlamında çeşitli çıkarımlara kaynaklık etmektedir.

Dünya ithalatında en üst sıralarda yer alan bazı ülkeler Tablo-2 de verilmiştir.

Tablo 2. 2005-2017 Yıllarında, Dünya Toplam İthalatı İçerisinde, ABD ve Bazı Gelişmiş Ülkelerin İthalat Tutarları (milyon \$)

	ABD İthalat Tutarı	Almanya İthalat Tutarı	Fransa İthalat Tutarı	İngiltere İthalat Tutarı	Japonya İthalat Tutarı	Çin İthalat Tutarı	TOPLAM DÜNYA İTHALATI
2005	1.732.706	777.073	504.124	519.273	515.866	659.953	10.870.000
2006	1.918.077	906.684	541.919	612.671	579.064	791.461	12.461.000
2007	2.020.403	1.054.983	630.861	638.263	622.243	956.116	14.330.000
2008	2.169.487	1.185.067	716.795	657.783	762.534	1.132.567	16.572.000
2009	1.605.296	926.347	560.873	519.078	551.981	1.005.923	12.782.000
2010	1.969.184	1.054.814	611.070	591.095	694.059	1.396.247	15.511.000
2011	2.266.024	1.254.869	720.028	676.896	855.380	1.743.484	18.503.000
2012	2.336.524	1.154.852	674.415	695.220	885.843	1.818.405	18.705.000
2013	2.329.060	1.181.233	681.467	660.034	833.166	1.949.990	19.011.000

2014	2.412.547	1.207.041	676.603	690.466	812.185	1.959.233	19.104.000
2015	2.315.301	1.051.392	573.403	626.369	647.982	1.679.566	16.743.000
2016	2.250.154	1.055.718	572.233	636.366	607.602	1.587.925	16.287.328
2017	2.409.495	1.167.035	624.716	644.055	671.921	1.841.889	18.024.027
2017 yılı Dünya Toplam İthalatında Ülkelerin Oranı (%)	% 13,4	% 6,5	% 3,5	% 3,6	% 3,7	% 10,2	% 100

Kaynak: www.ticaret.gov.tr, 17.11.2018.

Tablo 2 verileri ışığında 2017 yılı toplam dünya ithalatı 18.024.027 milyon \$ olarak gerçekleşmiş iken; bu tutar içerisinde yine aynı yıla ait ABD'nin ithalatı ise 2.409.495 milyon \$ olmuştur. Yani, dünya toplam ithalatı içerisinde % 13,4'lük oranını ABD ithalatı oluşturmaktadır. Bu noktada ABD'nin herhangi bir ülke veya ürüne karşı uygulayacağı korumacı politikalarla yurtiçi girişlerini engellemesi veya kısıtlaması, dünya ticaretinde daralmaya ve hatta uzun vadede küresel ticarete çözüm arayışlarıyla yön değiştirci eğilimlere kadar varabilecek durumlarla dünyayı karşı karşıya bırakabilecek olaylara yol açma potansiyeli taşımaktadır.

Tablo 3. 2005-2017 Yıllarında, Dünya Toplam İhracatı İçerisinde, ABD ve Bazı Gelişmiş Ülkelerin İhracat Tutarları (milyon \$)

	ABD İhracat Tutarı	Almanya İhracat Tutarı	Fransa İhracat Tutarı	İngiltere İhracat Tutarı	Japonya İhracat Tutarı	Çin İhracat Tutarı	TOPLAM DÜNYA İHRACATI
2005	901.082	970.914	463.428	390.860	594.941	761.953	10.509.000
2006	1.025.967	1.108.107	495.868	450.907	646.725	968.978	12.131.000
2007	1.148.199	1.321.214	559.612	441.831	714.327	1.220.456	14.023.000
2008	1.287.442	1.446.171	616.240	472.168	781.412	1.430.693	16.160.000
2009	1.056.043	1.120.041	484.781	354.893	580.719	1.201.612	12.555.000
2010	1.278.495	1.258.924	523.767	415.959	769.774	1.577.754	15.301.000
2011	1.482.508	1.473.985	596.473	506.570	823.184	1.898.381	18.338.000
2012	1.545.703	1.401.113	568.708	472.792	798.568	2.048.714	18.496.000
2013	1.579.593	1.445.067	580.963	540.616	715.097	2.209.005	18.948.000
2014	1.620.532	1.494.608	580.471	505.205	690.217	2.342.293	18.995.000
2015	1.502.572	1.326.765	505.784	460.153	624.787	2.273.468	16.489.000
2016	1.451.011	1.334.356	501.765	409.578	644.900	2.097.632	16.028.701
2017	1.546.725	1.448.302	535.186	444.982	698.131	2.263.329	17.729.953
2017 yılı Dünya Toplam İhracatında Ülkelerin Oranı (%)	% 8,7	% 8,2	% 3,0	% 2,5	% 3,9	% 12,8	% 100

Kaynak: www.ticaret.gov.tr, 17.11.2018.

Dünyanın en büyük ithalatçısı olan ABD, Tablo 3'de yer alan verilere göre ise, **ihracat açısından** % 8,7'lik oranla dünyanın en büyük ikinci ihracatçısı konumundadır. İlk sırada ise % 12,8'lik

ihracat oranı ile Çin yer almaktadır. Buradan ABD'nin son dönemlerde yürüttüğü Neomerkantilist uygulamalar ile, hızla büyüyen ve en büyük rakibi olan Çin ürünlerinin iç piyasasına girişini engelleyerek; bir yandan ABD iç piyasasını canlandırarak, istihdamı artırması ve dış ticaret dengesini pozitif etkilemesi beklenirken; diğer yandan Çin ekonomisi açısından düşünüldüğünde; korumacı eğilimin artması karşısında en hızlı etkilenecek ülkenin Çin olması ihtimalinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Çünkü üretimini en çok dış ticarete yönlendirerek tüketim ve kazanç sağlayan ülke konumunda olması dolayısıyla; ticaret yapamayan ülke, yurtçinde bu arza karşılık talep yaratamayacak, üretim azalacak, firmalar kapanma ya da küçülme yoluna giderek istihdam azalacak ve ülke bu durumda ciddi zararlarla karşı karşıya kalacaktır.

Milli gelirinin büyük kısmı ihracata dayalı olan ülkeler, ihracat bağımlılığı yüksek ülkelerdir. Bu ülkeler kısıtlanan ihracatın ardından, korumacılığın artışıyla pazar bulamayarak, yüksek üretim kapasitesi yurtçinde büyük miktarda arz fazlası oluşturacaktır. Bu durumun uzun sürmesi halinde; ülkede üretim duracak, işsizlik artacak, ücretler düşecek ve nihayetinde doğal olarak ulusal hasıla da düşecektir.

Tablo 4. 2017 Yılı ABD ve Bazı Gelişmiş Ülkelerin GDP / İHRACAT Oranı (Trilyon \$)

	ABD	Almanya	Fransa	İngiltere	Japonya	Çin	DÜNYA TOPLAMI (2017 yılı)
GDP (Nominal/ Trilyon \$)	19.391	3.677	2.583	2.622	4.872	12.238	80.684
İhracat (Trilyon \$)	1.547	1.448	535	445	698	2.263	17.730
İhracat / GDP = Ülke Milli Servetlerinin İhracata Bağımlılığı	% 7.98	% 39.38	% 20.71	% 16.97	% 14.33	% 18.49	% 21.97

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mkt.p.cdr>, 22.11.2018.

Yukarıda belirtildiği açıdan bakıldığında çalışmanın konusunu oluşturan ABD'de artan Neomerkantilist eğilimlerin, dünya ticaretine muhtemel etkileri anlamında; incelenen verilere dayanılarak ABD, Almanya ve Çin gibi GDP içerisinde ihracat gelirleri yüksek olan yani ihracat bağımlılığı yüksek ülkelerin, korumacı ticaret engelleri karşısında zarar görme riskinin daha yüksek olduğu ifade edilebilir. Ayrıca Grafik 4 verilerinde 2017 yılının toplam dünya hasılası 80.050 trilyon \$ olarak gerçekleşmiş iken burada dünya hasılası içerisinde ABD'nin hasılasının 19.485 trilyon \$ olarak gerçekleştiği görülmektedir. Yani ABD'nin güncel veriler ışığında 2017 yılına ait hasılası, dünya hasılasının yaklaşık %24'ünü oluşturmaktadır. ABD'nin dış ticaret dengesiyle oynaması durumunda, bu iki veriye ek olarak ABD para biriminin uluslararası ticarete rezerv para olarak kabul görülmesi ve kullanılması da dikkate alındığında; ABD korumacılığının, tüm dünya ticaretinde domino etkisi yaratacak ve nihayetinde dünya ekonomik-siyasi ve hatta sosyal düzenini az ya da çok mutlaka etkileyeceğinin farklı bir göstergesi olarak belirtilebileceğinin söylenmesi mümkün olacaktır.

4. SONUÇ

Dünyayı birçok alanda etkilemiş ve ekonomiye etkileri sürmekte olan sanayi devrimi ve sanayileşme sürecinde, hızla artan büyük ölçekli üretim ile birlikte doğal olarak bu ürünlerin pazarlanması önemli hale gelmiştir. Yalnızca iç piyasalara üretimle sınırlı kalmak yerine daha büyük pazar ortamına ulaşabilme arzusuyla hareket eden sanayileşmiş ülkeler, ürünlerini dış ticarete yönlendirme ve zenginleşme isteğiyle üretimlerini sürdürmektedirler. Bu anlamda ülkelerde görülen korumacı politikalar nihai olarak toplam dünya ticaretini negatif etkilemekte olması nedeniyle “Uluslararası Ticaret Serbestisi” günümüzde de önemini korumaya devam etmektedir. Ancak ekonomik konjonktüre göre, çağın gereklerine uygun çeşitli eğilimler ortaya çıkarmakta ve her dönem geçerliliğini koruyacak mutlak politikaları neredeyse imkansız hale getirmektedir. Bu bağlamda 21. yüzyılda liberal ticari sistem, küresel ölçekli ticaret düzenleyici bir örgüt olan WTO ile denetlenmesine rağmen, (17.yüzyıldaki kadar katı olmasa da) korumacı eğilimler tekrar ekonomi literatürünün gündeminde ağırlık kazanmıştır.

Günümüz korumacılığının gerekçesi olarak 2007 küresel finans krizi gösterilmektedir. Ve yaklaşık son 10 yıllık dönemde, küresel finans krizinin yarattığı endişeler nihayetinde uluslararası piyasalarda krizin derinleşmesi finansal faaliyetlerin işleyişini zorlaştırmış, özellikle çıkarları zarar gören bazı gelişmiş ülkelerde korumacı politikalar hızla yayılmış, bu süreçte dünya ticaret akımları da buna bağlı olarak etkilenmiştir. Dünyanın en büyük ekonomisi konumundaki ABD, kriz döneminin ilk yıllarından itibaren bu politikaları uygulamaya koymuş olsa da; 2015 yılı sonrası gelen başkan Donald Trump ile açıkça dillendirilmeye ve dünya ekonomisinin dikkatlerini üzerine çekmeye başlamıştır. ABD’nin ardından, İngiltere ve bazı AB üyesi gelişmiş ülkelerde de çeşitli korumacılık önlemlerinin görülmesiyle; dünyada yeniden “Yeni Korumacı-Neomerkantilist” politikaların tartışılır hale gelmesine yol açmışlardır.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan ABD korumacılığının, dünya ticaretine muhtemel etkileri bağlamında; yıllardır dünyanın en büyük ekonomisi olması, uluslararası rezerv kabul edilen para birimine ve en çok ticari partnere sahip ülke olması açısından korumacılıkta yaygın etki yaratacağı muhtemeldir. Esasen dış ticarete karşı ulusal çıkarlara risk yaratma ihtimali taşıyan durumlara karşı (diğer gelişmiş ülkeler gibi) her dönemde örtülü korumacılığa başvuran ABD, günümüzde son başkanı D. Trump’ın uluslararası ticarete yürürlükte olan ticari anlaşmalar ve işbirliklerinin “adil olmadığı, haksız veya yetersizliği” gerekçelerini öne sürerek, birçok ülkeye karşı sık sık korumacı uygulamalar yürütmektedir. Bu doğrultuda yürütülecek korumacı ticaret ve bunun büyük bir ekonomi olan ABD eliyle yapılması, hem ABD’nin hem de diğer ülkelerin çeşitli ekonomik sorunlarla ve küresel ticarete tıkanma riskiyle karşı karşıya kalabilmesi riskini doğurmaktadır.

Dünyanın en büyük ekonomisi olarak ABD’nin ardından karşımıza çıkan Çin, doğal olarak ABD’nin en fazla yaptırım-kısıtlama uygulamaları ile gündemde yer edinmektedir. ABD Başkanının uluslararası serbest ticari düzenin sağlanmasına yönelik çalışan WTO üyesi olması ve diğer ülkeler aleyhine olacak ticari uygulamaların yasaklanmasına rağmen, yükümlülüklerini göz ardı ederek, özellikle Çin’e karşı çeşitli yaptırımlara odaklanması ve dünyanın dikkatini üstüne çeken kural tanımaz açıklamalarına devam etmesi rakibi olan Çine karşı tedirginliğinin de bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Çalışmanın odaklandığı ABD korumacılığının dünya ticareti

üzerindeki potansiyel etkileri kapsamında, yaklaşık olarak 21.yüzyılın ilk çeyreğini oluşturan günümüzde ABD Neomerkantilist eğilimlerinin yükselişinin güncelliği nedeniyle mevcut literatür oldukça sınırlıdır. Bu nedenle, dünya ticaret verileri ve ülkelerin dış ticaret bağımlılıklarına dair somut verilerin incelenmesi ile konuya dair araştırma yapılmıştır. Bahsedilen dış ticaret verilerinden yola çıkılarak, ABD Başkanının özellikle Çin'e karşı korumacı politikalarının temel nedeni olarak; rakibi olan bu güçlü ülkeye karşı, son yıllarda ciddi bir "dış ticaret açığının" verilmiş hale gelmesi gösterilebilir. Dolayısıyla çalışmanın içeriğinde -dış ticaret verileriyle detaylandırıldığı üzere-, Çin'e karşı dış ticaret açığı artan ABD, birçok sektörde çeşitli bahanelerle güçlü rakibi başta olmak üzere riskli ülkeler ve sektörlerle karşı ithalat ürünlerinde kısıtlamalar getirmektedir. Özellikle demir-çelik, ucuz-yenilenebilir enerji, otomotiv sektörü gibi yüksek katma değer yaratan, stratejik öneme sahip sektörlerde bu uygulamalarını sürdürmeye devam etmektedir.

IMF 2017 yılı verilerine göre, toplam dünya hasılası 80.050 trilyon \$ olarak gerçekleşmiş iken; Dünya hasılası içerisinde ABD'nin hasılası ise 19.485 trilyon \$ dır. Yani ABD, dünya hasılasının yaklaşık %24'ünü oluşturmaktadır. Bu iki veri dikkate alındığında, ABD'nin dış ticaret dengesiyle oynaması ve ayrıca ABD para biriminin uluslararası ticarete rezerv para olarak kabul görmesi nedeniyle, tüm dünya ticaretinde domino etkisi yaratacak ve nihayetinde dünya ekonomik-siyasi ve hatta sosyal düzenini az ya da çok mutlaka etkileyeceğinin farklı bir göstergesi kabul edilebilir.

21.yüzyılda dünyada dışa açık olan ülke ekonomilerinin, küresel ticarete ihracat ve ithalat bağımlılıkları gelişmiştir. Dolayısıyla Neomerkantilist eğilimlerin, dünya ticaretine muhtemel etkileri anlamında; GDP'si içerisinde ihracat gelirlerinin oranı daha yüksek olan ülkelerin, doğal olarak korumacılık artışından daha fazla etkilenmesi beklenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, GDP içerisinde ihracat payı % 39.38 olan Almanya, % 20.71 Fransa, % 18.49 Çin, % 16.97 İngiltere ve %14.33 olan Japonya, (%7 lik paya sahip olan ABD gibi ihracat bağımlılığı yüksek olan ülkelere göre) korumacılık artışından daha çok etkilenecek ülkelerdendir. Çünkü ihracatın durması-azalmasıyla bu ülkelerde GDP'de de azalış ortaya çıkacak ve bu yolla korumacı ticaretten en zararlı çıkacak olası ülkeler yukarıda bahsedilen ülkeler olabilecektir. Ancak burada ulusal çıkar odaklı korumacılığa yönelişin, tüm dünyanın etkilendiği ticaret kısıtlamaları karşısında korumacılık uygulayan ülkeye de etkisiz kalması beklenemeyeceği gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Korumacılık artışının yaratacağı riskler açısından 2007 krizi sonrası yükselen korumacılığa dikkat çekmek üzere 2009 yılında G20 ülkelerince Global Trade Alert (GTA) adında örgüt kurulmuştur. Bu örgüt, kurulduğu tarihten 2019 Mart ayına dek 10 yıllık süre içerisinde toplam 23 adet GTA raporu ve korumacılığa dikkat çeken çeşitli çalışmalar hazırlamıştır. Örgütün bu amaçla yılda ortalama 2,3 adet korumacılık odaklı rapor hazırladığı görülmektedir. Örgüt Mart 2019'da yayınladığı çalışmada, (bu çalışmada amaçlandığı gibi) tarihsel süreçteki korumacılık artışının, dünya ekonomik sorunları ile ilişkisi incelenmiştir. Özellikle -çalışmamızda olduğu gibi- büyük buhran döneminde korumacılığa odaklanarak, ekonomilere negatif etkileri kanıtlanmaya çalışılmıştır. Yine dünyada korumacılık artışına dair son gelişmelere bakıldığında, 30 Kasım-2 Aralık 2018 tarihlerinde yapılan G20 Zirvesinin 31 maddelik sonuç bildirgesinde genel olarak dünya ticaretinde artan korumacılık tehlikesi ülke yönetimlerinin üzerinde önemle durdukları konulardan birisi olmuştur. Ve özellikle ABD'nin Çin'e karşı korumacı eğilimlerinin geçici olarak durdurulması gündeme gelmiştir. Bu bağlamda küreselleşen dünya düzeninde tüm ülkeleri büyük

olasılıkla etkileyecek korumacı politikalardan vazgeçilmesi, günümüz dünya ekonomik düzeninin sürmesi ve devamlılığı için en makul çıkış olarak gösterilebilir. Aksi halde yaratılacak olası sıkıntı-çıkılmaz dönemlerde, geçmişte olduğu gibi güç dengesinin değiştiği yeni bir dünya düzenin kurulması ihtimali de uluslararası ticaret ve uluslararası politik iktisat anlamında göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak özellikle ABD Neomerkantilist (korumacı) politikaları, dünyada var olan ekonomik düzenin sürdürülebilirliği açısından büyük risk taşımaktadır. İthal mal-aramal bağımlılığı yüksek ülkelerde, yurtiçine ticari girişlerin engellenerek ithalat oranlarını düşürecek, yurtiçinde rekabeti azaltarak, ürünlerin daha pahalı tüketilmesine ve uzun süre yüksek fiyat seyirleriyse tüketimin azaltılmasıyla, yurtiçi üretim ve istihdamın azalması nihayetinde ekonomik büyüme dinamiklerinin yavaşlamasına sebep olacaktır. GDP'si içerisinde ihracat gelirleri yüksek ülkelerde ise ihracatın düşmesi; gelirlerin azalmasına, yurtiçi üretim-yatırımın düşürülmesine, istihdam azalışına ve nihayetinde ulusal büyümede negatif etkiye yol açacaktır. Hazırlanan bu çalışma içeriğinden yola çıkıldığında; uluslararası rezerv paraya sahip olmasıyla birlikte, günümüzde dünyanın en güçlü birkaç ülkesi arasında olan ABD'nin, korumacı uygulamalarının tüm dünya ülkelerine nazaran daha ayırt edici ve önemli bir noktada yer aldığını belirtebiliriz. ABD'nin bu eğilimlerini arttırması, kısa vadede ticari ilişkilerde bulunduğu ülkelere olumsuz etkiler yaratmasının kaçınılmaz olmasına ek olarak, orta ve uzun vadede bu tutumunu sürdürmesi durumunda, küresel ekonomik düzende sistem çarklarının kendi aleyhine de dönebileceği ve liberal sistemle yaklaşık 100 yıldır işleyen küresel ticaret sistemini ciddi düzeylerde etkileyebilecek potansiyeli barındırdığı ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- ALPAR, C. ve ONGUN, M.T. (1987). Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar, Evrim Basım Yayın, Ankara.
- ALTUNDAL, V. ve SOMUNCU, K. (2016). "Bölgesel Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı Sorunu", JEBPIR, 2(2), 119-149.
- ARAN, B. (2016). Yeni ABD Başkanı Trump Ve Küresel Ticaret. TEPAV- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. <http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/1146>, 26.11.2018.
- BAGWELL, K. ve STAİGER, R.W. (2002). "Economic Theory and the Interpretation of GATT/WTO", The American Economist,46(2), 3-19.
- BAŞOĞLU, U., ÖLMEZOĞULLARI, N. ve PARASIZ, İ. (1999). Dünya Ekonomisi: Küreselleşme, Finansal Kurumlar Ve Küresel Makro Ekonomi, Ezgi Yayın, Bursa.
- BBC (2018). "Donald Trump:America first", <https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-8698654/donald-trump-america-first-america-first>, 18.11.2018.
- BORDO, M.D., GOLDİN, C. ve WHITE, E.N. (1998). The Defining Moment: The Great Depression and the American Economy in the Twentieth Century. Published in January 1998 by University of Chicago.

- DEDEKOCA, E. (2017). ABD – Çin İlişkilerinde Kriz Yönetimi, ANKASAM- Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi. 1(3), 141-168.
- DURUSOY, S. (2013). Krizin Orta Ve Uzun Vadeli Yıkıcı Etkisi: Yükselen Korumacılık. International Conference On Eurasian Economies, https://www.academia.edu/19042812/Krizin_Orta_ve_Uzun_Vadeli_Y%C4%B1k%C4%B1c%C4%B1_Etkisi_Y%C3%BCkselen_Korumac%C4%B1l%C4%B1k_Destructive_mid-_and_long-term_Side_Effect_of_the_Crisis_Rising_Protectionism, 05.11.2018.
- ENGİN, Ö.M.B. (2016). Uluslararası Ekonomik Entegrasyonlar Ve Kuruluşlar, Ekin Basım, Ankara.
- ERTÜRK, E. (2006). Uluslararası İktisadi Birleşmeler. 4. Baskı, Nobel Akademik Yayınları, İstanbul.
- EVENETT, S.J. ve FRİZTZ, J. (2015). The Tide Turns? Trade, Protectionism, and Slowing Global Growth-The 18th Global Trade Alert Report. Global Trade Alert. London:CEPR.
- EVENETT, S.J. ve FRİZTZ, J. (2017). Will Awe Trump Rules? -The 21st GTA Report, Global Trade Alert, London: CEPR Press.
- EVENETT, S.J. ve FRİZTZ, J. (2018). Going Spare: Steel, Excess Capacity, and Protectionism-The 22nd Global Trade Alert Report, Global Trade Alert, London: CEPR Press.
- FONTANEL, J., HEBERT, JP. and SAMSON, I. (2008). “The Birth Of The Political Economy Or The Economy In The Heart Of Politics: Mercantilism”, Defence and Peace Economics, 19(5), 331-338.
- GUERRIERİ, P., PADOAN, C. (1986). “Neomercantilism and International Economic Stability”, International Organization, 40, 29-42.
- IMF (2018). GDP, current prices billions of U.S. dollars, <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/WEOWORLD>, 11.11.2018.
- IRWIN, D.A. (2007). “Trade Restrictiveness And Deadweight Losses From U.S. Tariffs”, 1859-1961, NBER Working Paper, No:3450.
- KALAYCI, İ. (2011). “2008 Küresel Finans Krizi Sonrasında Dış Ticarete Korumacılık: Paradigma Kayması (mı?)”, Maliye Dergisi, Sayı:161, 76-104.
- ÖZ, S., (2009). “Kriz Ve Korumacılık: Tarih Tekerrür Edecek Mi?” (Çalışma Rapor No:0904). TÜSİAD-Koç University Economic Research Forumu., Sy:1-38.
- PEKER, S. (2015). “Avrupa’da Merkantilist Uygulamalar Ve Osmanlı Ekonomisi ile Karşılaştırma”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(1), 1-12.
- SEYİDOĞLU, H. (2013). Uluslararası İktisat Teori Politika Ve Uygulama, Güzem Can Yayınları, İstanbul.

- STİGLİTZ, J.E. (2018). “Trump and Globalization”, Journal of Policy Modeling, 40, 515–528.
- TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI (2018). Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (TRIPS), <http://www.telifhaklari.gov.tr/Ticaretle-Baglantili-Fikri-Mulkiyet-Anlasmasi-TRIPS>, 18.11.2018.
- TURHAN, A. (1997). Dünya Ticaret Örgütü DTÖ-GATT, Yıllık Programlar Ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, DPT Yayınları, Ankara.
- USITC (2018). About the USITC-Two Centuries Of Tariffs, <https://www.usitc.gov/publications/332/pub0000.pdf>, 07.12.2018.
- ÜNAY, S. ve DİLEK, Ş. (2018). Yeni Korumacılık Ve Ticaret Savaşları, Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı-SETA, Ocak 2018, Sayı:228.
- WB (2018). GDP current US\$, <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktpt.cd>, 22.11.2018.
- WORKMAN, D. (2018). “US Imported Cars by Supplier Countries, WTEEx-World’s Top Exports”, <http://www.worldstopexports.com/us-imported-cars-by-supplier-countries/>, 07.12.2018.
- WTO (2018). About The WTO, https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm, 11.11.2018.
- WTO (2018). Members and Observers, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm, 08.11.2018.
- YILMAZ, K. (2009). “Küresel Kriz, Durgunluk Ve Artan Korumacılık Eğilimi”, EAF-Ekonomik Araştırma Forumu-Politika Notu: 09-01, Sy:1-5.
- YİĞENOĞLU, K. (2016). “İktisadi Milliyetçilik ve Artan Korumacılık Eğilimleri: ABD Otomotiv Sektöründe Korumacılığın Ekonomi Politikası”, JOMELIPS, 1(2), 17-37.